

صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران

معاونت سیاسی

اداره پژوهش‌های سیاسی

گزارش پژوهشی؛

« بررسی صنعت سیمان در کشور »

(چهل سالگی انقلاب)

فرآورده‌های خبری و تولیدات پژوهشی در بخش‌های زیر قابل دسترس است:

- وب سایت خبرگزاری صداوسیما (سرویس پژوهش) <http://www.iribnews.ir>

پژوهشگر: دانشمندی

◆ نکات برجسته

* صنعت سیمان به عنوان یکی از صنایع پایه، نقش اساسی را در توسعه زیرساخت‌های اقتصادی - اجتماعی هر کشور بر عهده دارد.

* آمارها نشان می‌دهد که ایران در سال ۹۶ دارای ۷۵ کارخانه تولیدکننده سیمان بوده است که با ظرفیت تولید ۸۵/۳ میلیون تن سیمان از نظر ظرفیت چهارمین رتبه را در کشورهای جهان بعد از چین و هند و آمریکا در اختیار دارد.

* طی ۴۵ سال سابقه صنعت سیمان قبل از انقلاب، کشور ما از واردکنندگان صنعت سیمان در جهان بود، در حالی که در بعد از انقلاب، این صنعت توانسته از ۱۰ تولیدکننده برتر در جهان به حساب آید و جایگاه ایران در سال ۹۵ به سومین تولیدکننده آسیا و نخستین تولیدکننده سیمان در خاورمیانه تبدیل شود.

* پیش‌بینی می‌شود ظرفیت تولید سیمان تا پایان سال ۱۳۹۸ به حدود ۹۱ میلیون تن بالغ شود.

صد او ستا

◆ مقدمه

یکی از نمودهای بارز توسعه یافتگی در هر کشور، رشد اقتصادی ناشی از فعالیت صنایع مختلف است. در این میان نقش صناعی را که به نوعی شریان‌های بنیادین جامعه صنعتی محسوب می‌شوند، نباید از نظر دور داشت. صنعت سیمان به عنوان یکی از صنایع پایه، نقش اساسی را در توسعه زیرساخت‌های اقتصادی - اجتماعی هر کشور بر عهده دارد. این صنعت یکی از صنایع بسیار مهم، پرشتاب و تأثیرگذار در توسعه و رشد صنعتی هر کشور محسوب می‌شود؛ به طوری که امروزه به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه صنعتی مورد توجه قرار می‌گیرد.

آخرین آمارها نشان می‌دهد که ایران در سال ۱۳۹۶ دارای ۷۵ کارخانه تولیدکننده سیمان است که با ظرفیت تولید ۸۵/۳ میلیون تن سیمان از نظر ظرفیت چهارمین رتبه را در کشورهای جهان بعد از چین و هند و آمریکا در اختیار دارد که این رقم در سال ۲۰۱۷ میلادی ایران با حدود ۵۶ میلیون تن تولید سیمان رتبه یازدهم جهانی را به خود اختصاص داده است. با این حال پیش‌بینی می‌شود ظرفیت تولید، به دلیل تکمیل کارخانجات در دست احداث تا پایان سال ۱۳۹۸ به حدود ۹۱ میلیون تن بالغ شود^۱.

با توجه به اهمیت این صنعت این گزارش تلاش کرده است تا به روند توسعه مهم و استراتژیک صنعت سیمان قبل و بعد از انقلاب اشاره کند تا بتوانیم تاریخچه، روند پیشرفت‌ها و فراز و فرودها و چالش‌های مهم آن را طی مدت زمان چهل سال انقلاب مورد بررسی و توجه قرار دهیم.

۱- دکتر حبیبی آزاد، آرش، گزارش تحلیلی صنعت سیمان، ۹۷/۶/۲۴

◆ صنعت سیمان در ایران

سابقه ورود سیمان به ایران مربوط به زمان ساخت بناهایی نظیر کلیسا، سفارت‌خانه و تاسیسات بندری است که توسط برخی کشورهای خارجی صورت گرفته است. با شروع قرن ۱۴ هجری شمسی، سرعت گسترش کارهای زیربنایی در ایران همزمان با تحولات صنعتی جهانی به گونه‌ای گسترده شد که کیفیت و کمیت محصولات ساختمانی پاسخگوی نیازها نبود و خصوصاً با شروع احداث راه آهن سراسری، ضرورت استفاده از سیمان برای ساخت پل‌ها و تونل‌ها و ایستگاه‌ها کاربرد وسیع‌تری یافت. بنابراین دولت به واردات سیمان اقدام و هر ساله بر حجم واردات افزوده می‌شد، به طوری که در سال ۱۳۱۴، ایران چهارمین کشور واردکننده سیمان در جهان به شمار می‌رفت.

ناگفته نماند که ایران به لحاظ جغرافیایی توسط سلسه کوه‌های آهکی احاطه شده است، از این مواد اولیه برای تولید سیمان به وفور یافت می‌شود. با توجه به فراهم بودن شرایط جغرافیایی و نیاز کشور به این کالا، دولت تصمیم به ساخت کارخانه سیمان در ایران گرفت. در سال ۱۳۰۷ مطالعات و بررسی‌های لازم برای ایجاد اولین کارخانه سیمان و همچنین برآورد ذخایر مواد اولیه مورد نیاز این پروژه آغاز شد و در سال ۱۳۰۹ قراردادی با شرکت دانمارکی اف ال اسمیت در راستای ایجاد این کارخانه موسوم به سیمان ری با ظرفیت تولید ۳۰ هزار تن در سال منعقد و در ۸ دی ۱۳۱۲ اولین کوره سیمان ایران در هفت کیلومتری جنوب تهران نزدیک کوه‌های بی‌بی شهربانو و کوه سرسره به بهره‌برداری رسید. به دلیل تقاضای بالای سیمان در کشور و عدم کفایت تولید این کارخانه مذکور، واحد دوم سیمان ری در سال ۱۳۱۴ با ظرفیت ۶۰ هزار تن در سال از شرکت پلی زیوس آلمان خریداری شد و مراحل احداث تا تولید آن از سال ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۶ به طول انجامید. ادامه روند تقاضا موجب شد تا در سال ۱۳۱۷ سومین کارخانه با ظرفیت ۹۰ هزار تن در روز به شرکت پلی زیوس سفارش داده شود. کار احداث این کارخانه در سال ۱۳۱۸ شروع و تا سال ۱۳۲۰ تقریباً ۷۵٪ کار پیش رفت. با وقوع جنگ جهانی دوم و توقف و مصادره کشتی‌های حامل دستگاه‌های کارخانه، فرایند انجام کار به تعویق افتاد. ادامه این کار با عقد قرارداد متممی با شرکت پلی زیوس از سر گرفته و در سال ۱۳۳۴ به بهره‌برداری رسید. در نتیجه تا سال ۱۳۳۰ تنها دو کوره سیمان با مجموع ظرفیت ۹۰ هزار تن در سال راه‌اندازی شدند و طرح‌های ایجاد کارخانه با ظرفیت‌های ۹۰ هزار تن در سال لرستان و سه کارخانه ۳۰ هزار تن در سال در تبریز، مشهد و شیراز نیز به دلیل جنگ جهانی دوم مسکوت ماندند!

◆ صنعت سیمان تا قبل از انقلاب ۱۳۵۷

توسعه کارخانه‌های سیمان در زمره اولویت‌های برنامه‌های عمرانی اول تا پنجم قبل از انقلاب بوده است. چنانکه توسعه این صنعت در برنامه عمرانی اول (۱۳۳۲-۱۳۳۶) منجر به تاسیس ۵ شرکت جدید سیمان و همچنین دو طرح توسعه در سیمان ری و سیمان شرق گردید و کل ظرفیت سالیانه تولید سیمان به ۴۹۲ هزار تن رسید. در برنامه عمرانی دوم (۱۳۳۷-۱۳۴۱) ۶ طرح توسعه در کارخانه‌های موجود و در برنامه عمرانی سوم (۱۳۴۲-۱۳۴۶) نیز دو شرکت و ۵ طرح توسعه سیمانی به بهره‌برداری رسیدند. به طوری که تعداد کارخانه‌های سیمان به ۱۰ و تعداد کوره‌ها به مجموع ۱۹ عدد و ظرفیت اسمی تولید سیمان در کشور به ۱,۷ میلیون تن در سال رسید. در برنامه عمرانی چهارم (۱۳۴۷-۱۳۵۱) دو واحد سیمانی سپاهان مجموعاً به ظرفیت ۲ میلیون تن در سال و چند طرح توسعه‌ای نیز در کارخانه‌های موجود ایجاد شدند. در برنامه عمرانی پنجم (۱۳۵۲-۱۳۵۶) دو شرکت جدید ایجاد و عمده فعالیت صورت گرفته مربوط به طرح‌های توسعه‌ای در واحدهای موجود بوده است.

در پایان سال ۱۳۵۷ تعداد شرکت‌های سیمانی به ۱۲، تعداد کارخانه‌ها به ۱۵ و ظرفیت اسمی گروه‌ها به ۷ میلیون تن در سال و ظرفیت پروژه‌های در دست اقدام به ۹ میلیون تن در سال رسیده بود.^۱

ظرفیت تولید سیمان در طول ۵ برنامه پیش از انقلاب

شرح	افزایش ظرفیت (تن در سال)	ظرفیت کل (تن در سال)
برنامه عمرانی اول (۱۳۳۲-۱۳۳۶)	۴۰۰,۰۰۰	۵۰۰,۰۰۰
برنامه عمرانی دوم (۱۳۳۷-۱۳۴۱)	۵۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰
برنامه عمرانی سوم (۱۳۴۲-۱۳۴۶)	۷۰۰,۰۰۰	۱,۷۰۰,۰۰۰
برنامه عمرانی چهارم (۱۳۴۷-۱۳۵۱)	۱,۵۰۰,۰۰۰	۳,۲۰۰,۰۰۰
برنامه عمرانی پنجم (۱۳۵۲-۱۳۵۶)	۳,۳۰۰,۰۰۰	۶,۵۰۰,۰۰۰

◆ صنعت سیمان بعد از انقلاب ۱۳۵۷

پس از سال ۱۳۵۷ با توجه به شرایط بعد از انقلاب و خروج بسیاری از سرمایه‌داران و مدیران، دولت عهده‌دار کارخانه‌های بزرگ شد. با وقوع انقلاب ۱۱ پروژه از ۱۳ پروژه در حال اجرا مربوط به برنامه عمرانی پنجم قبل از انقلاب، ناتمام ماندند و مراحل بهره‌برداری از این طرح‌ها به تدریج طی سال‌های بعدی دنبال شد تا اینکه در سال ۱۳۶۵ کل ظرفیت سیمان کشور به نزدیک ۱۷ میلیون تن رسید. البته واحدهای کوچکی از جمله سیمان ری تعطیل شدند.

رشد مصرف سیمان از سال ۱۳۵۹ به دلیل رشد جمعیت، بازسازی خرابی‌های جنگ تحمیلی، افزایش ساخت و ساز و پروژه‌های عمرانی و همچنین قیمت پایین دولتی سیمان به طور پیوسته افزایش یافت. به همین دلیل در این سال‌های همواره کمبود عرضه وجود داشت. این کمبود تا سال ۱۳۸۷ ادامه داشت. اینکه در این سال تولید سیمان توانایی پاسخگویی به تقاضای داخل را پیدا کرد. در همین راستا وزارت صنایع وقت، طرح بزرگی را در قالب احداث ۲۰ کارخانه جدید سیمان با مشارکت برخی وزارتخانه‌ها، نهادهای دولتی و بخش خصوصی تصویب کرد. به منظور اجرای این طرح و مدیریت ۶ کارخانه با ظرفیت سالانه ۶,۳ میلیون شرکت دولتی احداث تاسیس شد. در این سال‌ها همواره کمبود عرضه سیمان به نسبت تولید وجود داشته است که در نهایت در سال ۱۳۸۷ تولید سیمان توانایی پاسخگویی به تقاضای داخل را پیدا کرد. بنابراین می‌توان گفت که صنعت سیمان از جمله صنایعی است که در دوران بازسازی‌های بعد از جنگ تحمیلی به دلیل نیازهای توسعه‌ای کشور، مورد توجه دولت قرار گرفت و عزم ملی هم از جانب دولت و هم از جانب بخش خصوصی برای توسعه آن شکل گرفت. به قسمی که صنعت سیمان به یکی از صنایع پررونق در دهه ۷۰ و ۸۰ بدل و رشد سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته در این دوران به خودکفایی در این صنعت منجر گردیده است.

رشد صنعت سیمان بعد از سال ۱۳۸۲ بهبود چشمگیری یافت و حمایت‌های اتخاذ شده موجب رشد بیش از ۱۰۰ درصدی ظرفیت صنعت سیمان شد، به طوری که از سال ۱۳۸۳ تا ۱۳۹۵ ظرفیت سیمان کشور با ۱۵۶ درصد رشد از ۳۲,۶ میلیون تن به ۸۳,۵ میلیون تن در سال رسید.

۱- گزارش ادواری محصولات منتخب سیمان، اردیبهشت ۹۶، معاونت طرح و برنامه، دفترآمار فراوری داده‌ها

آمارهای منتشر شده از سوی انجمن صنفی کارفرمایان صنعت سیمان نشان داد در سال ۹۶ بالغ بر ۵۵ میلیون و ۱۹۲ هزار و ۲۰۰ تن سیمان تولید شد^۱.

آمارها حاکی از افت این صنعت را از سال ۹۵ نشان می‌دهد که علت افت آن را می‌توان رکود بخش مسکن، کاهش تقاضای صادراتی کشورهای همسایه به دلیل جنگ‌های داخلی، تحولات منطقه‌ای و سیاست‌های تعرفه‌ای جستجو کرد. به طور کلی متوسط نسبت تولید به ظرفیت یا ظرفیت بالفعل سیمان کشور در یک دهه گذشته برابر با ۸۲٪ بوده است.

میزان تولید سیمان در پنج ماه اول سال ۹۷، به رقم ۲۴ میلیون و ۸۵ هزار و ۴۴۶ تن رسید که در مقایسه با مدت مشابه سال ۹۶ افزایش بیش از ۲۴۴,۱ هزارتن را نشان می‌دهد. سهم صادرات سیمان در سال گذشته ۶ میلیون و ۸۴ هزار و ۳۳۹ تن بود که در مقایسه با هفت میلیون و ۳۱۰ هزار و ۹۱۷ تن در سال ۹۵، افت ۱۶,۷ درصدی را نشان می‌دهد^۲.

سال	میزان تولید سیمان (میلیون تن)	ظرفیت سیمان (میلیون تن)
۱۳۵۷	۱۵,۱	۸
۱۳۶۲	۱۰,۹	-
۱۳۶۴	۹	-
۱۳۶۵	۱۷	-
۱۳۶۷	۱۲	-
۱۳۶۸	۱۳	-
۱۳۷۳	۱۶	-
۱۳۷۵	۱۸	-
۱۳۷۷	۲۰	-
۱۳۷۹	۲۲	۲۸
۱۳۸۰	۲۶/۶	۲۸
۱۳۸۱	۲۸	۲۸
۱۳۸۲	۳۰	۳۰
۱۳۸۳	۳۲	۳۱
۱۳۸۴	۳۲,۶	۳۵,۵
۱۳۸۵	۳۵,۷	۳۵,۸
۱۳۸۶	۴۰	۴۹,۲
۱۳۸۷	۴۴,۴	۵۹
۱۳۸۸	۵۲,۱	۶۹,۵
۱۳۸۹	۶۱,۶	۷۲,۱
۱۳۹۰	۶۶,۵	۷۶,۲
۱۳۹۱	۷۰,۱	۷۶,۴
۱۳۹۲	۷۱	۷۶,۴
۱۳۹۳	۶۶,۴	۷۷,۴
۱۳۹۴	۵۸,۷	۷۹,۴
۱۳۹۵	۵۷,۹	۷۹,۷
۱۳۹۶	۵۵,۱۹	۸۳,۵
۵ ماه اول ۱۳۹۷	۲۴,۸۵	-

۱- ایرنا، عملکرد تولید و صادرات سیمان در ۱۲ ماهه ۹۶، ۹۷/۴/۵/۹

۲- ایرنا، تولید سیمان در پنج ماه از مرز ۲۴ میلیون تن گذشت ۹۷/۶/۳۷۹,۴۰

◆ ظرفیت تولید سیمان در کشور

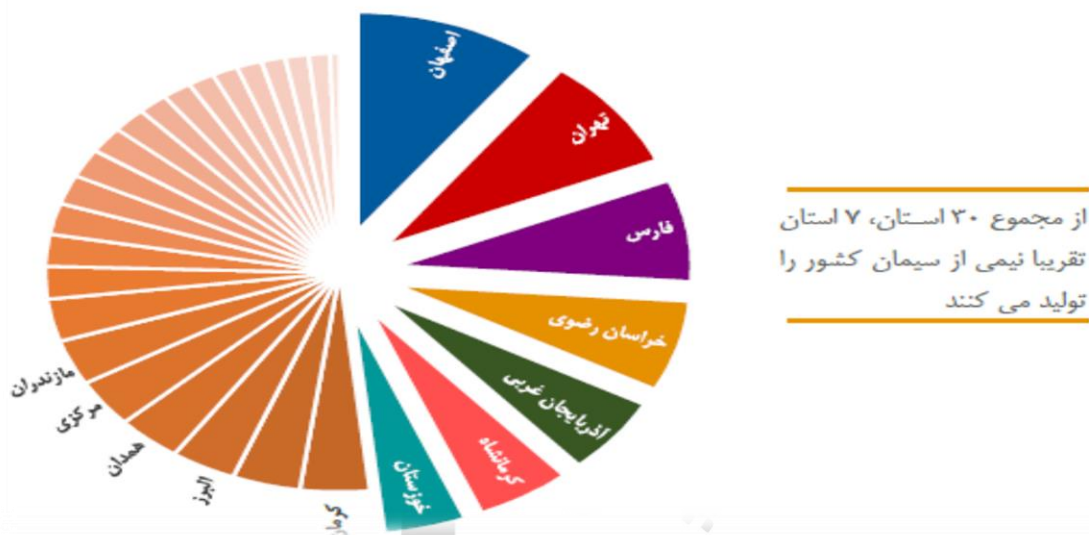
از دهه ۷۰ که رشد سرمایه‌گذاری در صنعت سیمان به دلیل شروع برنامه‌های توسعه‌ای کشور آغاز شده است، تاکنون تقریباً ۷۰ میلیون تن سیمان به ظرفیت تولیدی کشور اضافه شده است و بنا به گزارش‌های منتشر شده، ۱۰ میلیون تن دیگر نیز تا سال ۱۳۹۸ به ظرفیت تولید کشور اضافه می‌شود. اما به دلیل مزاد تولید از سرعت بهره‌برداری پروژه‌ها کاسته شده است. استان‌های خراسان رضوی، اصفهان و آذربایجان غربی به ترتیب با ۳,۸، ۳,۸ و ۳,۷ میلیون تن بیشترین میزان افزایش ظرفیت را داشته‌اند.

جانمایی واحدهای تولیدی سیمان در ایران

آمارها نشان می‌دهد که ایران در سال ۹۶ دارای ۷۵ کارخانه تولید کننده سیمان بوده است که با ظرفیت تولید ۸۵/۳ میلیون تن سیمان از نظر ظرفیت چهارمین رتبه را در کشورهای جهان بعد از چین و هند و آمریکا در اختیار دارد. طبق آمارها استان اصفهان با ۶ واحد تولیدی بیشترین ظرفیت را دارد. این استان بالغ بر ۷,۸ میلیون تن ظرفیت تولید سیمان را دارد و استان تهران و خراسان رضوی به ترتیب با ۷,۱ و ۶,۲ میلیون تن در رتبه‌های بعدی قرار دارند. استان فارس نیز با ۷ واحد تولیدی در مجموع از ظرفیت تولید ۵,۷ میلیون تن سیمان را برخوردار است.

شکل ۴- سهم استانها از تولید سیمان در سال ۱۳۹۵

هر چند که برنامه‌های توسعه‌ای در کشور و رشد جمعیت شهری در دهه ۸۰ در کنار مزیت‌های نسبی ایران در زمینه انرژی و دسترسی مواد اولیه مرغوب و ارزان قیمت، چشم انداز خوبی را برای این صنعت در افق ۱۴۰۴ ترسیم نمود و در پاسخ به نیازهای کشور اجرای پروژه‌ها تسریع یافت و ایران را به سومین تولید کننده آسیا و نخستین تولید کننده سیمان در خاورمیانه تبدیل نمود.^۱

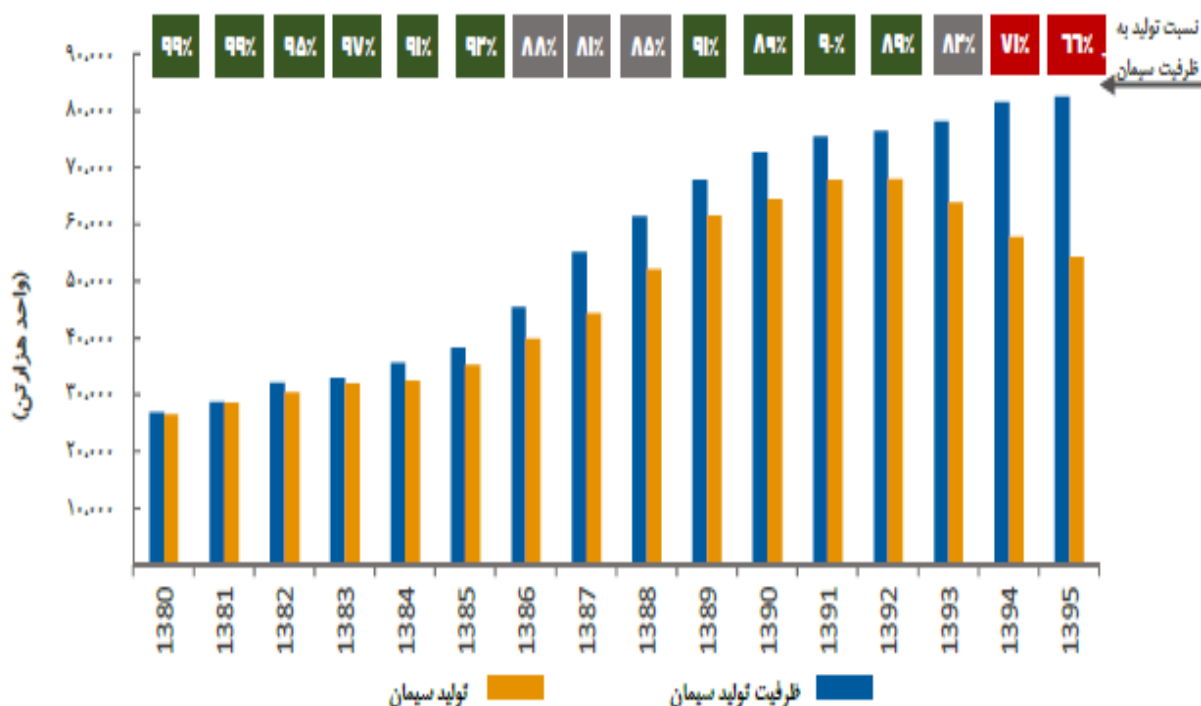
◆ تولید و مصرف سیمان

سیمان به عنوان یکی از مصالح عمده غیرفلزی در امور زیربنایی و همچنین بخش‌های مختلف ساختمان و مسکن کاربرد گسترده دارد. به دلیل سرمایه‌گذاری گسترده در دهه ۷۰ و سال‌های آغازین دهه ۸۰، رشد تولید سیمان از وضعیت مناسبی برخوردار بوده است و روند صعودی آن تا سال ۱۳۹۲ ادامه داشته است. اجرای پروژه‌های زیر ساختی و طرح مسکن مهر از مهم‌ترین عوامل موثر بر رشد مصرف سیمان طی دوره مذکور بوده‌اند. همچنین در اواخر دوره مذکور ثبات سیاسی و اقتصادی در عراق افزایش یافت و این ثبات توأم با اراده این کشور برای بازسازی در اواخر دوره مذکور موجب ایجاد یک بازار مناسب جهت صادرات سیمان به این کشور شد، به طوری که در سال ۱۳۹۲ رکورد تولید ۶۸ میلیون تن سیمان در ۹۰٪ ظرفیت ثبت شد.

بعد از سال ۱۳۹۲ علیرغم اینکه ظرفیت تولید سیمان همچنان در کشور افزایش می‌یافت، به دلیل رکود در بخش مسکن و پروژه‌های عمرانی بازار تقاضا در داخل کشور برای این محصول با مشکلاتی مواجه شد. از سوی دیگر، با ظهور گروه‌های تروریستی در عراق و افزایش ناامنی‌های سیاسی و اقتصادی در این کشور، بزرگترین بازار صادراتی ایران تحت تاثیر قرار گرفت. تولید سیمان متاثر از بازار تقاضا تحت تاثیر عوامل مذکور روند کاهشی پیدا کرد، به طوری که تولید در سال ۱۳۹۵ نسبت به اوج تولید ۲۰٪ کاهش یافت.

۱- وضعیت سیمان در ایران، شرکت سرمایه گذاری آتی نگر سپهر ایرانیان، مهر ۱۳۹۶

ظرفیت تولید و تولید سیمان از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۵

منبع: انجمن صنفی سیمان

همان طور که در نمودار مشاهده می‌کنید از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۳ نسبت تولید به ظرفیت سیمان در کشور همواره بیش از ۸۵٪ بوده است، اما پس از آن نسبت کاهش بی سابقه‌ای داشته است و علیرغم رشد جمعیت در کشور، میزان مصرف سیمان به مصرف پیش از دهه ۹۰ شمسی برگشته است.

◆ ایران سومین تولیدکننده سیمان در افق ۱۴۰۴

به منظور توسعه رقابت پذیری بخش صنعت، معدن و تجارت در سطح ملی و جهانی و در جهت تحقق اهداف سند چشم انداز کشور در افق سال ۱۴۰۴، در تنظیم سند راهبردی وزارت صنعت، معدن و تجارت، رشته فعالیت‌های صنعتی که بیشترین نقش را در شاخص‌های منتخب، از جمله سهم ارزش افزوده، اشتغال‌زایی، صادرات، سهم از بازار، مزیت نسبی و زنجیره تامین (به عنوان مواد اولیه و یا کالای نهایی) و سطح دانش و فناوری داشته‌اند، شناسایی و به عنوان اولویت تعیین گردیده‌اند. بدین منظور رشته فعالیت «محصولات کانی غیرفلزی» به عنوان اولویت سوم با محوریت صنایع سیمان، کاشی و سرامیک در بین ۱۲ اولویت صنعتی تعیین شده است.

با در نظر گرفتن آخرین پیش‌بینی‌های انجام شده در خصوص نرخ رشد ۴٫۹ درصدی مصرف سیمان تا سال ۲۰۱۸ و یا به عبارت دیگر افزایش سرانه مصرف جهانی از ۵۳۹ کیلوگرم به ۶۴۰ کیلوگرم، "کسب جایگاه سوم جهان با ظرفیت تولید سالانه ۱۲۰ میلیون تن و رتبه اول در صادرات جهانی و ظرفیت تولید در منطقه برای صنعت سیمان"

در افق چشم انداز ۱۴۰۴ ترسیم گردیده است.

◆ سهم ایران از صادرات سیمان جهان در سال ۲۰۱۶

تحلیل‌های آماری تازه منتشر شده گویای آن است که در سال ۲۰۱۶ میلادی ایران رتبه ۱۶ کشورهای صادرکننده سیمان را به خود اختصاص داده و چین با صادرات ۶۸۴ میلیون دلاری در رده اول قرار گرفته و ۷,۳ درصد از کل صادرات دنیا را به خود اختصاص داده است. پس از آن تایلند، ترکیه، آلمان و اسپانیا در رده‌های دوم و پنجم قرار گرفته‌اند. برخلاف رتبه ایران در زمینه صادرات سیمان، در میان کشورهای واردکننده ایران رتبه ۱۴۹ را به خود اختصاص داده و واردات سیمان در حد ۷ میلیون دلار است. آمریکا به عنوان اولین واردکننده سیمان ۹,۴ واردات کل دنیا را به خود اختصاص داده و پس از آن سریلانکا، عمان، غنا و فرانسه در رده‌های بعدی جدول واردات سیمان قرار دارند.^۱ درشش ماه ابتدای سال ۹۷، حجم صادرات سیمان ۶ میلیون تن بوده که امید می‌رود حجم صادرات سیمان تا پایان سال به ۱۲ میلیون تن برسد.^۲

رتبه ایران از صادرات و واردات جهانی در سال ۲۰۱۶

محصولات	صادرات	واردات
سیمان سفید	۲۵	۱۶۴
سیمان خاکستری	۶۱	۳۹

◆ کشورهای هدف صادراتی سیمان ایران

عراق را می‌توان بزرگترین کشور واردکننده سیمان ایرانی دانست که در سال ۱۳۹۵ بیش از ۳۶٪ از سیمان کشور با ارزشی بالغ بر ۱۵۸ میلیون دلار راهی این کشور همسایه شده است. پس از آن افغانستان، کویت، پاکستان و موزامبیک دیگر کشورهای واردکننده سیمان ایران به شمار می‌روند. البته از سریلانکا، عمان، بنگلادش، سنگاپور، میانمار، کویت، یمن، هند و بحرین به عنوان دیگر بازارهای بالقوه صادراتی سیمان یاد می‌شود. صنعت سیمان در سال‌های گذشته و به ویژه از زمان شروع بحران اقتصادی سال ۲۰۰۸ در اروپا و آمریکا دستخوش تغییراتی شده است. با در نظر گرفتن آخرین پیش‌بینی‌های انجام شده در خصوص نرخ رشد ۴,۹ درصدی مصرف سیمان تا سال ۲۰۱۸ یا به عبارت دیگر افزایش سرانه مصرف جهانی از ۵۳۹ به ۶۴۰ کیلوگرم کسب جایگاه سوم جهان با ظرفیت تولید سالیانه ۱۲۰ میلیون تن و رتبه اول در صادرات جهانی و ظرفیت تولید در منطقه برای صنعت سیمان ترسیم شده است.^۳

◆ بازیگران بازار سیمان ایران

مجموعه تامین اجتماعی و هلدینگ سیمانی فارس و خوزستان به طور مستقیم و غیرمستقیم سهامدار تقریباً ۲۱٪ (معادل ۱۶ میلیون تن) از صنعت سیمان کشور می‌باشند. مجموعه بانک ملی (سرمایه‌گذاری توسعه سیمان و سرمایه‌گذاری بانک ملی)، مجموعه بنیاد (شرکت گسترش صنایع معدنی کاوه پارس)، اسپیندار و مجموعه غدیر به ترتیب

۱- ایسنا، سهم ایران از صادرات سیمان در جهان، ۷ فروردین ۱۳۹۷

۲- باشگاه خبرنگاران جوان، کاظمی قهی، اسماعیل، رئیس اتحادیه فروشندگان گچ، سیمان و مصالح ساختمانی حجم صادرات سیمان تا پایان سال ۹۷ به ۱۲ میلیون تن می‌رسد، ۱۹ آبان ۹۷

۳- ایسنا، سهم ایران از صادرات سیمان در جهان، ۷ فروردین ۱۳۹۷

تقریباً با ۸٪، ۶٪، ۴٪ و ۳٪ در دیگر هلدینگ‌های سیمانی فعال در کشور می‌باشند. نقش اشخاص و شرکت‌های خصوصی نیز در توسعه و رشد این صنعت پررنگ می‌باشد و حدود ۵۷٪ تولید سیمان متعلق به آنهاست، مام به دلیل فقدان اطلاعات شفاف دسته‌بندی آنها مقدور نیست^۱.

◆ چالش‌های اصلی صنعت سیمان

رکود اقتصادی در سال‌های اخیر خصوصاً در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ باعث کاهش چشمگیر بودجه پروژه‌های عمرانی شد که به دنبال آن کاهش در ساخت و ساز اتفاق افتاد. در عین حال همراه با کاهش تقاضا در داخل کشور، ظرفیت تولید سیمان در کشور به دلیل راه‌اندازی پروژه‌های سیمانی افزایش یافت. همین عوامل موجب شد بسیاری از توزیع‌کنندگان، فروشندگان و بازاریابان شرکت‌های سیمانی در خارج از محدوده استانی مقیم خود به دنبال بازارهای هدف باشند و با افزایش نقدینگی، امکان ادامه حیات اقتصادی داشته باشند. از مهم‌ترین چالش‌هایی که صنعت سیمان کشور مانند سایر صنایع در سال‌های گذشته و در حال حاضر با آنها مواجه است،

می‌توان به موارد ذیل اشاره داشت:

- مشکلات مربوط به حمل و نقل جاده‌ای و هزینه بالای حمل و نقل ریلی
- شرایط دشوار فروش و مازاد عرضه بر تقاضا به دلیل رکود اقتصادی و کاهش شدید بودجه عمرانی در کشور
- افزایش بی‌رویه واحدهای تولید سیمان بدون عدم برآورد صحیح و منطقی از میزان ظرفیت و کشش مصرف سیمان
- رقابت ناسالم و منفی مانند اعمال تخفیف نامتعارف ضمن ورود به بازارهای غیرمشترک و تأثیر منفی بر فروش سایر کارخانجات سیمانی

۱- وضعیت سیمان در ایران، شرکت سرمایه‌گذاری آتی نگر سپهر ایرانیان، مهر ۱۳۹۶

- وابستگی شدید صادراتی به کشور عراق و به دنبال آن کاهش میزان صادرات به این کشور به دلیل مسائل امنیتی و افزایش عوارض گمرکی، همچنین بهره‌برداری از برخی طرح‌های توسعه‌ای و روند افزایش ظرفیت در کشور عراق
- خودکفا شدن برخی کشورهای مقصد صادراتی و همچنین حضور رقبای جدید در کشورهای هدف
- ارزآوری نسبتاً کم در برخی از شرکت‌های صادراتی به دلیل مشکلات ناشی از تحریم‌های بین‌المللی جهت انتقال ارز
- عدم امکان برخورداری از تسهیلات بانکی مناسب در جهت رفع موانع تولید
- هزینه‌های بالای مالی ناشی از تسهیلات ارزی و شناسایی زیان‌های سنگین تسعیر ارز به دلیل نوسانات نرخ ارز
- عدم استفاده کامل از ظرفیت تولید و هزینه‌های جذب نشده در تولید
- کاهش شدید نقدینگی در شرکت‌های سیمانی و مشکلات ناشی از آن
- کاهش شدید درآمدها و پیشی گرفتن هزینه‌ها که منجر به زیان‌ده شدن تعداد زیادی از کارخانجات سیمان در کشور شده است.
- اجبار به توقف خطوط تولید جهت تعادل بازار عرضه و تقاضا و آثار و پیامدهای مالی، اجتماعی و انسانی آن

◆ کلام آخر

پس از انقلاب، تحولات عمده‌ای در بیشتر رشته‌های صنعتی و معدنی ایران رخ داده و به هر رشته صنعتی و معدنی و تولیدی ایران که نیم‌نگاهی می‌اندازیم، این موضوع کاملاً روشن است. یکی از این صنایع بسیار مهم و پرشتاب صنعت سیمان است که یکی از مهم‌ترین صنایع موثر در توسعه و رشد صنعتی هر کشور بوده و امروزه به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه صنعتی مورد توجه قرار گرفته و مصرف سرانه آن می‌تواند به عنوان یکی از معیارهای رشد صنعتی در نظر گرفته شود.

در مجموع می‌توان گفت که طی ۴۵ سال سابقه صنعت سیمان قبل از انقلاب، از واردکنندگان این صنعت در جهان بودیم، در حالی که در بعد از انقلاب و طی سال‌های اخیر این صنعت توانسته از ۱۰ تولیدکننده برتر در جهان به حساب آید و جایگاه ایران را در سال ۹۵ به سومین تولیدکننده آسیا و نخستین تولیدکننده سیمان در خاورمیانه تبدیل نمود.

همچنین از حدود ۷۵۰ میلیون تن سیمان تولید و مصرف شده در کشور از آغاز کار صنعت سیمان تا سال‌های اخیر، ۹۲٪ آن در بعد از انقلاب بود که مهم‌ترین شاخص آن از حجم عظیم کارهای عمرانی و آبادانی کشور و نشانگر تلاش و کوشش صنعتگران کشورمان است. علیرغم روند رشد همیشگی صنعت سیمان در داخل و منطقه و جهان، متأسفانه در سال‌های اخیر، این صنعت مهم و استراتژیک به دلیل نداشتن تقاضا، کمتر از ظرفیت اسمی تولید می‌کند، و با موانع و چالش‌هایی در حوزه داخلی و منطقه‌ای و جهانی روبرو شده است که در حوزه داخلی رکود در ساخت و ساز، نوسان نرخ ارز و ... و از سوی دیگر در حوزه خارجی، از دست دادن بزرگترین بازار صادراتی سیمان به کشور عراق است که متأسفانه این صنعت را با مشکل روبرو کرده است. شاید به همین دلایل هم باشد که کارشناسان و مسئولان ذیربط باید با اتخاذ تدابیر لازم در جهت مدیریت و تدوین استراتژی و ارائه برنامه تامین، توزیع و تنظیم بازار داخلی سیمان در سطح ملی و منطقه‌ای و صادرات سیمان در راستای سیاست‌ها و برنامه‌های وزارت صنعت به منظور فراهم کردن اهداف کلان این بخش، ایجاد طرح‌های توسعه‌ای و ظرفیت‌های جدید تولید متناسب با جایگاه صنعت سیمان کشور در منطقه و جهان در دوره‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت براساس مزیت‌های جغرافیایی تولید و الگوی تقاضای داخلی و خارجی بیش از پیش توجه نشان دهند.